

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları

The United Kingdom's Leaving Referendum From the European Union: The Brexit Process and Its Consequences

İlhan ARAS*
Altuğ GÜNAR**

Öz

Avrupa Birliği ile ilişkileri 1973'ten beri devam eden Birleşik Krallık, üyelik sürecinde genellikle sorunlu bir ilişki içerisinde olmuştur. Avrupa bütünleşmesinin başlangıcında sürece dâhil olmayan ülke, sonrada katıldığı bütünleşme sürecine sürekli olarak mesafeli bir şekilde yaklaşmıştır. Söz konusu sorunlu ve mesafeli ilişki, çoğu zaman keskin tartışmalarla geçen üyelik sürecini önceden öngörülemeyen bir şekilde ayrılma noktasına kadar getirmiştir. Brexit ise, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği ile ilişkilerinde en önemli dönüm noktası olmuştur. Bu nedenle, Brexit'e giden süreci, Brexit'in nedenlerini ve sonuçlarını incelemek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Çalışma bu amaçla, Brexit sürecini ayrıntılı olarak ele almayı ve literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır. Muhafazakâr Parti tarafından Avrupa Birliği ile ilişkilerde reform talep edilmesiyle 2013'te başlayan süreç, 23 Haziran 2016'da düzenlenen referandumda %51.9 ayrılma kararıyla sonuçlanmıştır. Popülist ve gerçek dışı söylemler üzerinden ilerleyen Brexit referandumunda, Muhafazakâr Parti ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi bütün süreci yöneten aktörler olmuşlardır. Bu iki siyasi parti, bir iç politika malzemesi haline getirdiği Avrupa Birliği üyeliğini farklı kampanyalar yürüterek de olsa sona erdirmişlerdir. Böylece, Avrupa Birliği tarihinde ilk defa bir üye devlet Avrupa Birliği'nden ayrılma sürecine girmiştir. Bu çerçevede çalışmada öncelikle Birleşik Krallık-Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel arka planı ve Brexit'in nedenleri ele alınmıştır. Sonraki bölümlerde, Brexit'in Birleşik Krallık üzerindeki ekonomik etkilerine ve Muhafazakâr Parti ile Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin bu süreçteki rollerine değinilmiştir. Son olarak, ayrılma süreci kronolojik olarak incelenmiş, ayrılma sürecinin hangi aşamalardan geçtiği ve nasıl ilerlediği gösterilmiştir. Avrupa Birliği tarihinde ilk kez gerçekleşen bu süreci, Avrupa Birliği'nin ilgili kurumları ve Birleşik Krallık yetkilileri birlikte şekillendirmektedir. Bir aday ülkenin Avrupa Birliği üyelik sürecine benzer şekilde Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık arasında ayrılma müzakereleri devam etmektedir. Çalışmanın sonucunda, Brexit'in Birleşik Krallık ekonomisi ve siyaseti üzerinde olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir. Ekonomik açıdan, ülke ekonomisinin kısa dönemde olumsuz etkilendiği, orta ve uzun döneme ilişkin olumsuz beklentilerin olduğu dile getirilmiştir. Siyaset

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ilhanaras@nevsehir.edu.tr

** Dr., altuggunar@hotmail.com

üzerindeki etkilerine bakıldığında ise, sürecin her aşamasında yer alan Muhafazakâr Parti ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin siyasette kötü sonuçlar aldığı ve referandum kampanyalarını yürüten iki liderinin de siyasetten çekilmesine neden olduğu gösterilmiştir. Sonuç olarak, kimin kazandığının tam olarak belli olmadığı bir referandumun ardından, Brexit'in sonucunda da ne olacağı tam olarak belli değildir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, Avrupa Birliği, Brexit, UKIP, Referandum

Abstract

United Kingdom which has an ongoing relationship with the European Union since 1973 has generally had problematic relations during the membership process. A country who does not play a part in the early European integration process keeps wary eye to the process she joins lately. This turbulent and detached relationship brings the membership process which mostly contains sharp discussions to an unexpected breakpoint. Brexit has been the most important milestone in the United Kingdom-the European Union relations. Therefore, examining the process through Brexit, its reasons and results will help understand the issue better. Given this goal, therefore, this study aims to deal with the Brexit process in detail and contribute to the existing literature. Process beginning with the reform requests by Conservative Party in relations with the European Union in 2013 resulted in a referendum with 51.9% leaving decision on June 23, 2016. In the Brexit referendum which proceeds from the populist and unreal discourses, Conservative Party and United Kingdom Independence Party have been the actors managing the whole process. Even these two political parties conduct different campaigns on the EU membership which they turn it into a domestic policy tool; they have eventually completed the process. Thus, for the first time, a member state decided to enter leaving process in the European Union's history. In this framework, this study initially deals with the historical background of the United Kingdom-the European Union relations and causes of Brexit. Then, economic effects of Brexit on United Kingdom and roles of Conservative Party and United Kingdom Independence Party in this process were mentioned. Lastly, leaving process was chronologically examined and the steps of leaving process and the progress were shown. The process which happens for the first time in the EU history has been shaped by the EU's relevant institutions joint with the UK's authorities. Similar to a candidate country's membership process, the leaving negotiations have been going on between the EU and the UK. As a conclusion, it is indicated that Brexit has negative effects on politics and economy of United Kingdom. Economic-wise, the study shows that the UK economy has been affected negatively in the short-run in addition the negative expectations in the long-run. Political-wise, on the other hand, Conservative Party and United Kingdom Independence Party that have taken place in every stage of the process have gone up in flames and led their leaders who conducted referendum campaigns to abandon politics. Consequently, after a referendum without an exact winner, it is also unclear what happens after the Brexit process.

Keywords: United Kingdom, European Union, Brexit, UKIP, Referendum

Giriş

Hobsbawm (2007, s. 107) her ne kadar “[1998 itibariyle] Birliğe yirmi beş yıl önce katılan İngiltere'nin artık Avrupa'yı terk etme gibisinden bir şansı yok elbette.” dese de, Birleşik Krallık siyaseti Hobsbawm'ı haksız çıkarmıştır. Ülke, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandumda Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma yönünde tercihte bulunmuş ve Brexit müzakereleri AB ile Birleşik Krallık arasında 29 Mart 2017 tarihinde resmi olarak başlamıştır. AB Antlaşması'nın

50. maddesi gereğince Avrupa Konseyi'ne Birleşik Krallık tarafından yapılan ayrılma niyeti bildirimiyile birlikte, Birleşik Krallık'ın 29 Mart 2019 tarihi itibarıyla AB'den tamamen ayrılması ve AB için üçüncü ülke haline gelmesi beklenmektedir.

“Brexit”³, Oxford Sözlüğü'ne göre Birleşik Krallık'ın AB'den çekilmesi ya da ayrılması anlamına gelmektedir. Sözlüğe göre, kelimenin kökeni 2012 yılına dayanmaktadır. 2012 yılında tartışılan “Grexit”⁴ bağlamında ortaya konulan modellere dayandırılarak geliştirilmiştir (Oxford Living Dictionaries, t.y.). Cambridge Sözlüğü'ne göre ise, deyimleşmiş şekilde kullanılan iki farklı “Brexit” anlamı söz konusudur. “Hard Brexit” deyimine göre Birleşik Krallık Avrupa tek pazarının üyesi olmaktan çıkarak göç ve kanun yapma bağlamında tüm kontrolü ele alacak, “Soft Brexit” deyimine göre ise Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkileri “Brexit” öncesi olduğu gibi mümkün olduğu kadar yakın bir şekilde sürdürülecektir (Cambridge Dictionary, t.y.). Görüldüğü gibi, Brexit'e yönelik ortaya konulan tanımlamalar kesin olarak Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını belirtmektedir. Buna karşın, kelimenin anlamı ve devam eden Brexit sürecinin ortaya çıkaracağı sonuçlar üzerinden tartışmalar devam etmektedir (Keçeci, 2017).

Birleşik Krallık tarafından gerçekleştirilen Brexit referandumu, 2015 yılında kabul edilen AB Referandum Yasası bağlamında değerlendirildiğinde, referandum sonuçlarının uygulanmasına yönelik bir zorunluluk bulunmadığı ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına yönelik yasal ve bağlayıcı bir zaman sınırlaması getirmediği görülmektedir. Bu bağlamda, Brexit referandumunun zorunlu bir referandum olmaktan ziyade sadece danışma niteliğinde olduğu belirtilmelidir. Referandum yapılarak yasal ve bağlayıcı bir eyleme geçilmeden önce seçmenin düşüncesine başvurulmak istenmiştir (Scott, 2016, s. 1020). Brexit referandumunun AB'den ayrılma yönünde sonuçlanması Birleşik Krallık'a yönelik ekonomik ve siyasi beklentilerin tekrar değerlendirilmesine yol açmış, referandum sonrası Birleşik Krallık ekonomisine yönelik olumsuz senaryolar gündeme gelmiştir. İngiltere ve Galler AB'den ayrılma yönündeki oyların üstün olduğu, İskoçya ve Kuzey İrlanda ise AB'de kalma yönünde oyların üstün geldiği bölgeler olmuştur. Ekim 2017 itibarıyla, AB ile Birleşik Krallık arasındaki Brexit müzakereleri mevcut durumda ilk beş turun ardından ikinci aşamaya geçme sürecindedir. Müzakerelerin ilerleyişinde ise, tarafların tutumları belirleyici olacaktır.

Çalışma, Brexit'e neden olan gelişmeleri Brexit'in ekonomik ve siyasi sonuçlarıyla birlikte değerlendirerek, AB tarihinde ilk defa gerçekleşen bir üye devletin AB'den ayrılmasının nedenlerinin ve sonuçlarının anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. AB tarafından yayımlanan resmi dokümanların incelenmesi, AB ve Birleşik Krallık yetkililerinin açıklamalarının aktarılmasıyla konuyla ilgili birincil kaynaklara yer verilmiş ayrıca ilgili literatürden de yararlanılmıştır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Birleşik Krallık-AB ilişkilerinin tarihsel sürecine kısaca değinilecek, daha sonra referandum sonuçları ele alınacaktır. İlerleyen bölümlerde

3 Brexit sonrası sürecin Birleşik Krallık'a maliyetleriyle ilgili farklı isimlendirmeler olmuştur. Bkz.: (Beck, 2016).

4 Yunanistan'ın ekonomik krize bağlı olarak AB'den ya da Euro bölgesinden ayrılması anlamında kullanılan “Greece” ve “Exit” kelimelerinin birleşmesidir.

ise, Brexit'in ekonomik ve siyasi sonuçları incelenecek, son olarak da Birlik'ten ayrılma sürecinin ilerleyişi gösterilecektir.

Birleşik Krallık-AB İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, 9 Mayıs 1950'de kömür ve çelik planını açıkladığında, Britanya Dışişleri Bakanı'na önceden bilgilendirme yapılmazken Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanı'nın plandan haberdar olması, bütünleşmenin başlangıcında Birleşik Krallık'ın gölgede kaldığını göstermiştir. Ayrıca, Fransa'nın bütünleşme sürecinin başlangıcında Almanya ile ortak hareket etmesi de Britanya ile Fransa arasındaki gerilimi daha fazla artırmıştır (Middelaar, 2014, s. 220-221).

Marshall (2013, s. 24-25), Birleşik Krallık'ın 40 yıllık (1973-2013) AB üyeliğini üç aşamada açıklamıştır. Bunlardan ilki, bütünleşmeye sonradan katılarak diğer üye devletlerden geri kalmamaya çalıştığı “yakalama (*catch up*)” aşaması olup, 1975 referandumundan 1990'daki Margaret Thatcher'ın istifasına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde, bütünleşmeye birinci genişlemeyle katılmasına ve üyelik sonrası Birleşik Krallık'ın bütçeye katkısına ilişkin tartışmalar damgasını vurmuştur. İkinci aşama, Jacques Delors'un Komisyon Başkanı olarak görev yaptığı (1985-1995) ve derinleşme sürecine ivme kazandırdığı süreçten etkilenen ve 2001 Laeken Deklarasyonu'na kadar uzanan “dışında kalma (*opt-out*)” dönemidir. Bu dönemde; Birleşik Krallık'ın Maastricht, Amsterdam ve Nice antlaşmalarının çeşitli hükümlerinden istisnalara sahip olması öne çıkmıştır. Üçüncüsü, Laeken Deklarasyonu'ndan AB Anayasası ve Lizbon Antlaşması sürecini içeren Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği dönemi kapsayan “sorumluluktan kaçma (*cop-out*)” aşamasıdır. Marshall'ın bu dönemeştirmesine, Brexit referandumunun yapıldığı 2016 ve sonrası süreci kapsayan “AB'den çıkış” başlığıyla dördüncü bir aşama eklemek mümkündür.

Winston Churchill'in “Avrupa ile birlikteyiz fakat onun bir parçası değiliz.” söylemi, II. Dünya Savaşı sonrası Brexite giden süreci özetlemektedir. 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun/AET (*European Economic Community*), kısa bir zaman sonra ekonomik anlamda üye devletler için önemli bir başarı sağlaması, 1956 Süveyş Krizi'nde Birleşik Krallık'ın siyasi anlamda eskisi kadar etkili olmadığını görmesi ve ABD'den beklediği desteği görememesi Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesine yönelik bakışının 1960'larda değişmesine zemin hazırlamıştır. Birleşik Krallık, her ne kadar AET'ye rakip olması için 1960 yılında Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ni (*European Free Trade Association/ EFTA*) kurarsa da, ilerleyen süreçte başta kendisi olmak üzere diğer EFTA üyeleri de bir bir AET'ye katılmışlardır. 1961 ve 1967'de yapılan AET üyelik başvuruları ise, Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle tarafından özellikle Birleşik Krallık-ABD ilişkisinin yakınlığı nedeniyle reddedilmiştir. Nihayetinde, de Gaulle'ün 1969'da görevini bırakması üzerine Birleşik Krallık'ın AET üyeliği 1973 yılında Danimarka ve İrlanda ile birlikte gerçekleşmiştir. Birleşik Krallık, 1975'te yaptığı ve Britanya tarihinde ilk olan AET'de kalıp kalmama referandumuyla, AB tarihinde üyelikten kısa bir süre sonra üyeliğini referanduma götüren tek ülke olmuştur. 1979'da göreve gelen Margaret Thatcher dönemi (1979-1990) ise,

Brexit sürecine kadar Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerinin en sorunlu olduğu dönem olmuştur. Özellikle Topluluk bütçesine katkı meselesi ve Ortak Tarım Politikası'na katılma konusu, Thatcher (1994, s. 360-375) tarafından sürekli olarak Topluluk ile bir tartışma konusu haline getirilmiştir. Ayrıca, ortak para birimi olan Euro'yu kullanmayı reddeden ve AB'nin dış politikası konusunda da Birlik ile ortak hareket etmeyen Birleşik Krallık, Birlik ile yürüttüğü ilişkide sürekli olarak mesafeli hareket etmiştir (Samur, 2016).

Birleşik Krallık'ın 1950'lerden Brexite uzanan süreçte AB karşıtlığı belli nedenlerden kaynaklanmıştır. Bu nedenler; Birleşik Krallık'ın İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki (*Commonwealth*) çıkarları, uluslararası ilişkilerde Avrupa ülkelerinden ziyade ABD ile ortak hareket etmesi, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesindeki rolünden kaynaklanan tarihsel "gururu", ekonomisinin güçlü olması ve AB karşıtı haberleriyle bilinen çok sayıda medya organının varlığı olarak gösterilebilir (Aras, 2015, s. 118-150).

Brexit'e Giden Süreç

Thatcher döneminin ardından en önemli kırılma noktası, 2010'da göreve gelen David Cameron dönemi olmuştur. Cameron tarafından Euro bölgesinin sorunları dile getirilmiş, AB'nin rekabet gücünü ve hesap verilebilir niteliğini kaybetmekte olduğu belirtilmiş ve söz konusu noktaların AB ile Britanya arasındaki ilişkilere ciddi zarar verdiğinin altı çizilmiştir. Aynı zamanda Cameron, AB ile Britanya arasındaki ilişkiler açısından yararlı olacağını düşündüğü beş önemli talebi dile getirmiştir. Bu talepler, AB'nin rekabet gücünün artırılması, Birliğin daha esnek bir yapıya kavuşturulması, yerinden yönetimlere daha fazla ağırlık verilmesi, daha adil ve hesap verebilen bir AB yapısının 21. yüzyıla daha uygun olduğu şeklinde belirtilmiştir (Gov.uk, 2013). İlave olarak Cameron, oy oranlarını önemli ölçüde artıran Nigel Farage liderliğindeki Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'ne (*United Kingdom Independence Party/UKIP*) kayan AB karşıtı oyları partisine döndürmek ve Muhafazakâr Parti'deki (*Conservative Party*) AB karşıtlarını partide tutabilmek/yatıştırabilmek amacıyla 2015 genel seçimlerini kazanması durumunda AB üyeliğini referandumla götüreceğini vaat etmiştir (Jensen & Snaith, 2016, s. 1308). Böylece, Brexite giden süreç başlamıştır.

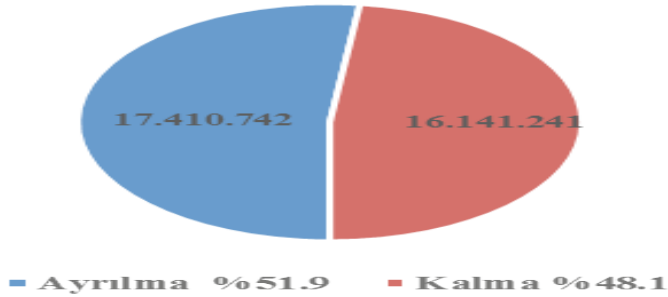
AB üye devletleri, Şubat 2016'da Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini yeniden müzakere etmeye odaklanmıştır (Baykal, 2017). Birleşik Krallık üyeliğinin yeniden müzakere edilmesi aslında Cameron'ın AB üyeliğine yönelik yapılacak referandumu kazanması için gerekli desteği sağlama amacını gütmüştür. 2 Şubat tarihinde Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, Cameron'ın AB'ye yönelik dile getirmiş olduğu isteklere cevaben bir öneri anlaşması sunmuştur. Tusk tarafından Birleşik Krallık'a sunulmuş olan öneri anlaşma metni AB üye devletleri, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nde görüşülmüş ve öneri anlaşması tüm AB üye ülke liderleri tarafından "hukuki olarak bağlayıcı ve değiştirilemez karar" olarak Avrupa Konseyi'nin 18-19 Şubat'ta Brüksel'deki toplantıda kabul edilmiştir. Anlaşma kapsamında gerçekleştirilen düzenlemelerin, Birleşik Krallık referandumu AB üyesi olarak kalma yönünde sonuçlanırsa yürürlüğe girmesi planlanmıştır.

Birleşik Krallık'ın üyeliğine yönelik gerçekleştirilen anlaşmayla Avrupa ekonomik yönetişimine ilişkin düzenlemeler, finansal sektöre yönelik düzenleme ve bazı koruyucu tedbirlerin hayata geçmesi düşünülmüştür (Howarth & Quaglia, 2017, s. 153).

AB ile Birleşik Krallık arasında gerçekleştirilen anlaşma (The European Council, t.y.(a)), genel olarak göç, dış ilişkiler başlığı altında Suriye ve Libya, "Avrupa Sömestr" mekanizması⁵ başlıklarına yer vermiş, Birleşik Krallık'ın AB içerisindeki durumuna ilişkin olarak ise ekonomik yönetişim, rekabetçilik, egemenlik, sosyal yardımlar ve serbest dolaşım konuları öne çıkmış ve Birleşik Krallık'ın AB içerisindeki zaten özel olan statüsü⁶ daha fazla güçlenmiştir.

Brexit Referandumu Sonuçları

Birleşik Krallık halkı, 23 Haziran 2016'da gerçekleştirilen referandumda tercihini AB'den ayrılma yönünde ortaya koymuştur. Brexit referandumuna katılım oranı %72.2 (46.501.241 seçmen) olmuş, Şekil 1'de görüldüğü gibi, "Birleşik Krallık, Avrupa Birliği'nin bir üyesi olarak kalmalı mı yoksa Avrupa Birliği'nden ayrılmalı mı?" şeklindeki referandum sorusuna %51.9 oy oranıyla AB'den "ayrılma" yanlısı olarak cevap verilmiştir (BBC, t.y.).

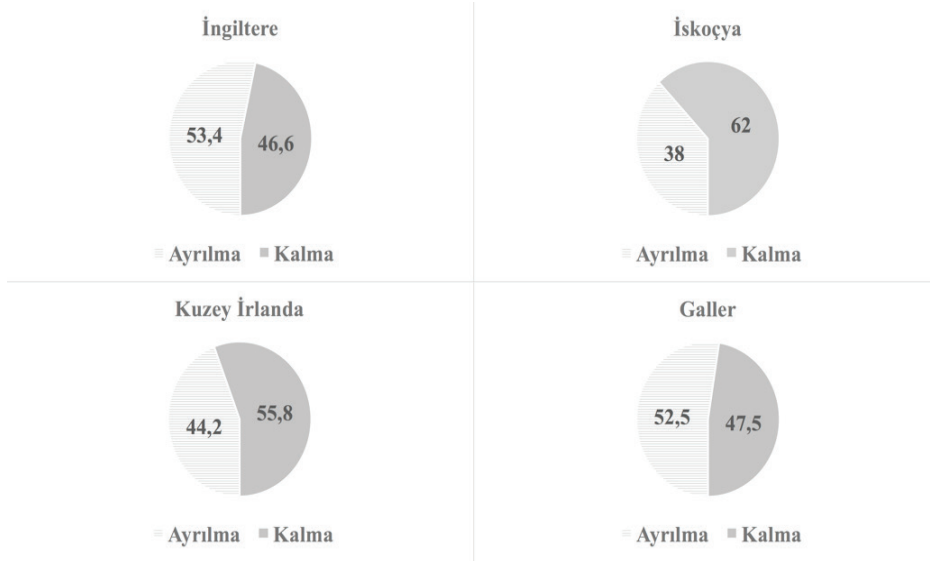
Kaynak: (BBC, t.y.).

Şekil 1: Birleşik Krallık'ın Brexit Referandumu Resmi Sonucu

Referandum sonrası fazla denilemeyecek bir farkla -1.269.501 seçmen/ %3.8 oy oranı farkı- ayrılma taraftarları kazanmış ve Birleşik Krallık AB'den ayrılma sürecine giren ilk ülke olmuştur. Şekil 2 üzerinden, Birleşik Krallık'a ayrı ayrı bölgeler özelinde bakıldığında ise farklı seçim sonuçlarının olduğu görülmektedir.

5 Avrupa Sömestr Mekanizması; AB'de ekonomik politikaların koordine edilmesi için oluşturulmuş bir yapıyı belirtmektedir. Avrupa Sömestri mekanizması ile birlikte AB üye devletleri ekonomi ve bütçe planlarını tartışarak yılın belirli zamanlarında gelişimlerini denetim altında tutmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (European Commission, t.y.(a)).

6 AB üye devletlerinden bazıları (Birleşik Krallık, Danimarka, Polonya, İrlanda) "opt-outs" (dışarıda kalmayı tercih etmek) olarak bilinen AB'nin belirli bir alanda başlatmış olduğu politika alanına dahil olmama anlamına gelen özel ayrıcalıklara sahiptir. Örneğin, Birleşik Krallık ve Danimarka'nın ekonomik ve parasal birliğe; İrlanda ve Birleşik Krallık'ın Schengen Anlaşması'na; Polonya ve Birleşik Krallık'ın AB Temel Haklar Şartı'na; Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'ın özgürlük, güvenlik ve adalet alanına yönelik opt-outs'u bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: EUR-LEX. (t.y.).

Kaynak: (BBC, t.y.).

Şekil 2: İngiltere-Galler-Kuzey İrlanda-İskoçya'da Brexit Referandumu Sonuçları (%)

Dört bölgede Brexit referandumuna en düşük katılım oranı %62.7 ile Kuzey İrlanda'da, en yüksek katılım %73 ile İngiltere'de gerçekleşmiştir. Ayrılma ve kalma sonuçları arasındaki en düşük fark %5 ile Galler'de ayrılma lehine sonuçlanırken, ayrılma ve kalma sonuçları arasındaki en yüksek fark %24 ile İskoçya'da kalmadan yana olmuştur. Böylece, Kuzey İrlanda ve İskoçya'da kalma, İngiltere ve Galler'de ise ayrılma yanlısı oylar üstünlük sağlamıştır.

Brexit Referandumu Sonrası Süreç

23 Haziran 2016'da yapılan Brexit referandumundan %51.9 ayrılma kararı çıkmasından bir gün sonra, 24 Haziran'da Başbakan Cameron 2010 yılından beri sürdürmüş olduğu Birleşik Krallık Başbakanlık görevinden ayrılacağını belirtmiştir. Brexit sonrası ülkenin ekonomisinde ciddi dalgalanmalar ortaya çıkmış, son 30 yıl değerlendirildiğinde Pound en düşük değeri görmüş, Britanya'nın 250 şirketinin hisse fiyatları bir gün içerisinde yaklaşık olarak 25 milyar Pound değer kaybetmiş (Britanya'nın AB bütçesine yıllık olarak yapmış olduğu net katkının yaklaşık 3 katı), ülkenin önde gelen siyasi partileri büyük bir karışıklığa sürüklenmiş, referandumda Brexit'i destekleyen oylar ırkçılığa bir anlamda meşruiyet kazandırır bir tablo ortaya koymuştur. Referandum sonrası Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına yönelik oy kullananlar ülkenin referandum sonucuyla düşmüş olduğu durum ve belirsizlik karşısında pişmanlık duygularını ifade etmişlerdir (Vardag, 2016, Fishwick, 2017). Ancak Brexit'e destek veren seçmenler, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının ardından oluşacak tablo için ciddi uyarılarda bulunmuşlar,

özellikle Britanya Parlamentosunda yer alan siyasi partilerin liderleri –iş adamları, sendikalar ve AB'de kalma yanlısı olan çoğunluk– ekonomi ve güvenliğe ilişkin konulara dikkat çekmişlerdir. 22 Nisan 2016 tarihinde ABD Başkanı Obama Londra'da, ticaret anlaşmalarına dikkat çekerek Britanya'nın AB'de kalması gerektiğini aksi takdirde Birleşik Krallık'ın "sıranın en arkasına" geçeceğini belirtmiştir. Beş gün sonra da OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*), Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının ekonomisi üzerinde ciddi zararlara neden olacağını ortaya koymuştur (McSmith, 2016).

Cameron'ın istifa etmesi sonrası Temmuz 2016'da Muhafazakâr Parti'den Theresa May Başbakan olarak seçilmiş ve Brexit müzakereleri sürecinde ülkesini ve partisini bir arada tutmaya çalışırken, ekonomik sonuçları belirsiz olan bir müzakere sürecini yönetme görevini de üstlenmiştir. Brexit referandumu sonrası Birleşik Krallık ekonomisi kısa vadede olumsuz etkilenmiş ancak beklenenden daha iyi bir performans göstermiş ayrıca orta/uzun vadede daha olumlu olacağı beklentisi söz konusu olmuştur. Ancak bu durumun en önemli nedeni, yeni Başbakan Theresa May'in Lizbon Antlaşması'nın (AB Antlaşması) 50. maddesini yürürlüğe koyma konusunda ilk anda takındığı geciktirici tutum olmuştur (Vries, 2017, s. 38).

Oliver (2016: s. 1321-1326), Brexit sürecinin diğer AB üyeleri ve bölgesel/küresel güçler açısından ne anlama geldiği üzerinde durmuştur. Birleşik Krallık içerisinde Cameron tarafından böyle bir kararın alınması açık bir şekilde AB'de reform yapılmasına yönelik bir istekten öte, Cameron'ın siyasi olarak var olabilme manevrası şeklinde yorumlanmıştır. Brexite yönelik tartışmalar Hollanda'da Birleşik Krallık'ın bir "narsist mağduriyet" durumundan muzdarip olduğu yönünde şekillenmiştir. Brexit süreci İspanya ve Kuzey İrlanda açısından endişe verici olarak yorumlanmıştır. Fransa ise, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması sonrası uzun dönemli hedefi olan Birliği olabildiğince Fransız modeline yaklaştırma şansını elde edebileceğinden Brexit'i bir fırsat olarak görmüştür. Polonya, Danimarka ve İsveç gibi Euro Bölgesi'ne üye olmayan ülkeler açısından ise Brexit, Euro Bölgesi'ne yönelik politikaların şekillendirilmesinde daha fazla söz sahibi olunmasını gerekli kılmaktadır. Olası bir Brexit durumunda Euro Bölgesi'nin gücü daha fazla artacaktır. Romanya ve Bulgaristan gibi üye ülkeler de Brexit'in kendilerini AB'nin kenarına iteceği ve Euro Bölgesi'nin dışında kalacaklarına yönelik bir algı söz konusuyken; Yunanistan için Brexit, olası bir "Grexit" durumunun korkulacak bir şey olmadığını tüm AB'ye göstermesi açısından önem taşımaktadır. Almanya için Brexit, Euro Bölgesi'nin kurtarılması ve bütünleşmeyi daha ileri götürmek için ödenmesi gereken bir bedel şeklinde değerlendirilmiştir. Brexit, AB dışında kalan ülkeler tarafından güvenlik ve jeopolitik açıdan değerlendirilmiştir. Brexit durumunda Birleşik Krallık'ın uluslararası arenadaki duruşunun güçleneceği belirtilirken, ABD açısından durum 1962 yılında Dean Acheson tarafından ortaya konulan uyarı bağlamında şekillenmiştir. Bu bağlamda Birleşik Krallık, bir imparatorluk kaybetmiş ve kendine yeni bir rol bulamamıştır. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın Avrupadan ayrı bir güç olması, ABD ve Commonwealth ile özel bir ilişki içerisinde olması doğru olmayacaktır. Avustralya Başbakan Yardımcısı Brexite yönelik olarak Birleşik Krallık ile AB dışında daha fazla çalışmak istediklerini belirtmiştir. Genel olarak AB dışında kalan ülkelerin Brexite yönelik endişeleri, AB'yi jeopolitik açıdan daha etkili bir aktör yapacağı ve liberal ekonomik hedeflerinden uzaklaşarak kendi içerisine odaklanacağı yönünde

olmuştur. Çin açısından Brexit daha çok ekonomik ve jeopolitik önem arz etmiş, Japonya da olası bir Brexit'i iki tarafın da gücünü azaltacak ekonomik pazar ve müttefik kaybı olarak yorumlamıştır. Ukrayna için Brexit, AB'yi güvenilir bir ortak olmaktan uzaklaştırırken, Rusya için süreç AB'nin sınırlarına ulaşmış olduğu ve dağılmakta olduğu anlamına gelmektedir. Norveç ve İsveç için Brexit, AB üyesi olmayan ülkeleri kuvvetlendirecek aynı zamanda da diğer ülkeleri AB'den uzaklaştırarak Norveç modelinde olduğu gibi aynı şartlar altında müzakere etmeye teşvik edecektir. Türkiye açısından ise Brexit, alternatif bir üyelik dışı model olma olasılığını gündeme getirecektir (Aras ve Günar, 2017).

Yunanistan ve İspanya oldukça ciddi ekonomik sonuçlar ile karşılaşmalarına rağmen AB'den ayrılmayı gündeme getirmemişlerdir. Yunanistan'ın stratejisi sistem içerisinde kalarak en uygun kurallar dahilinde anlaşmaya varmak olmuştur. İspanya'da seçimler Brexit referandumundan üç gün sonra gerçekleşmiş, ülkede AB karşıtı olmayan muhafazakâr Halk Partisi (*People's Party*) seçimlerden galip çıkmıştır. Ancak Brexit referandumunu sonrası bir "referandum telaşı" bulaşıcı bir hastalık gibi Kuzey ve Doğu Avrupa'da yayılmaya başlamıştır (McSmith, 2016). Önce Slovakya'da aşırı sağ temsil eden Halk Partisi, Birleşik Krallık gibi bir referandum çağrısı yapmış, ardından Fransa'da Ulusal Cephe'nin (*Front National*) lideri Le Pen, Hollandalı göç karşıtı siyasi figür Geert Wilders ve İtalya'da Kuzey Ligi de benzer referandum taleplerini dile getirmişlerdir (Reuters, 2016, BBC, 2016). Belirtilen gelişmelerin ışığında Almanya Şansölyesi Angela Merkel, bir açıklama yaparak, AB'nin Birleşik Krallık'ın ayrılmasını kaldıracak kadar güçlü olduğunu ve 27 üye devlet ile daha ileri gidilebileceğini ve uluslararası çıkarlarını savunabileceğini belirtmiştir (The Federal Chancellor, 2016). UKIP lideri Farage, Avrupa'da yükselmekte olan AB karşıtı popülist söylemi daha fazla teşvik ederek, Birleşik Krallık referandumunu sonrası, Danimarka'da da AB'ye yönelik bir referandum yapılmasına ilişkin olarak bir baskı oluşacağını ve bir "Dexit" in söz konusu olabileceğini, Hollanda'da bir referandum ihtimalinin bulunduğunu ve bir "Nexit" in, daha sonra ise İsveç için bir "Sexit" in gündeme gelebileceğini belirtmiştir (Morris, 2016).

Brexit'in Ekonomik Etkileri

Birleşik Krallık ekonomisi, Brexit referandumu gündeme gelene kadar oldukça iyi bir performans göstermiştir. Ancak Birleşik Krallık AB'den ayrıldıktan sonra, ülkenin durumu AB'nin üyesi olarak/olmayarak göstermiş olduğu performans çerçevesinde değerlendirilecektir. Birleşik Krallık dünyanın en büyük beşinci, Avrupa'nın en büyük ikinci ekonomisi olmakla birlikte sanayileşmiş yedi ülke (G-7) içerisinde en dikkat çekici ekonomik büyümeyi 2016 yılı itibariyle gerçekleştirmiş, istihdam oranı son dört yıl içerisinde istikrarlı bir şekilde yükselmeye devam ederek, işsizlik %4.9 düzeylerine düşmüştür (McSmith, 2016). Buna karşın referandumla birlikte, Brexit'in kısa vadede Sterlin üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. İngiliz Sterlini, Dolar karşısında 31 yılın en düşük seviyesine gerilemiş ayrıca Euro karşısında ise %7.2 değer kaybetmiştir. Şekil 3'te görüldüğü gibi, Brexit referandumu sonrasında Sterlin, Dolar karşısında değer kaybetmiş ve bu durum 2016 – 2017 döneminde de süreklilik göstermiştir.

Kaynak: Bloomberg'den aktaran BBC Türkçe (2017a).

Şekil 3: Brexit Referandumundan Sonra Dolar/Sterlin

Referandum sonrası Brexit'in ekonomik etkilerine ilişkin tahminler şu şekilde olmuştur (BBC Türkçe, 2016):

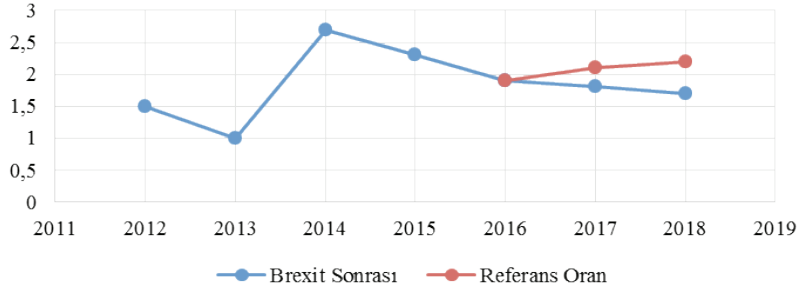
“IMF [*International Monetary Fund*]: Brexit, uzun soluklu bir belirsizlik ortamına ve finansal piyasalarda devamlılık arz eden çalkantılara yol açabilir. Bu durumda ülkenin büyümesi de olumsuz etkilenir. AB'den çıkılması durumunda Birleşik Krallık milli geliri uzun vadede yüzde 1 ila yüzde 9 daralabilir. Kısa vadedeyse konut fiyatlarında sert düşüşler yaşanabilir. Şirketlerin borçlanma maliyetleri yükselebilir.

Birleşik Krallık Hazine Bakanlığı: Brexit'in ekonomiye maliyeti 2030'a kadar yüzde 6.2'lik milli gelir daralması olacak. Bu oran, her hanenin yıllık bütçesinde 4 bin 300 sterlinlik bir düşüş anlamına geliyor. Yine aynı dönem içerisinde yatırımların azalması sonucu 820 bin kişinin işsiz kalması, Sterlin'in yüzde 15 değer yitirmesi ve enflasyonun da yüzde 2,7 yükselmesi ihtimali üzerinde duruluyor.”

İngiltere merkezli Ipsos MORI Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından yayınlanan araştırmaya göre, yaklaşık 600 ekonomistin katıldığı ankette, İngiltere'deki ekonomistlerin %90'ı AB'den ayrılmanın ülke ekonomisine zarar vereceğini düşünmekte, ekonomistlerin %88'i, İngiltere'nin AB'den ayrılmasının AB ihracat piyasasına ciddi zarar vereceği ifade edilmiştir. AB'den ayrılmanın İngiltere'de aile gelirlerini olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı da %82 olmuştur (Borsa Gündem, 2016). Londra merkezli bir kuruluş olan Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi ise, Ortak Pazar'dan çıkmanın Birleşik Krallık'ın AB ile ticaretini %22-30 arasında azaltacağını, ticaretteki bu kötü etkinin ABD ve Kanada gibi ülkelerle yapılan ticaret anlaşmalarıyla dengelenebileceğini açıklamıştır (BBC Türkçe, 2017b).

OECD'ye göre 2020 yılı ile birlikte Birleşik Krallık'ın Gayri Safi Milli Hasılası (GSMH) bugüne kıyasla %3'ten fazla azalacak ve bu azalmanın hane başına maliyeti 2.200 Pound'a denk düşecektir. Daha sonra, 2030 yılı ile birlikte belirtilen tablonun maliyetinin daha fazla artması,

ülkenin GSMH'sinin %5'ten fazla küçülerek bugünün fiyatlarıyla hane başına maliyetinin 3.200 Pound olarak gerçekleşeceği ve 2030 yılı ile birlikte ülke ekonomisinin %6 düzeyinde küçüleceği düşünülmektedir (Elliott, 2016). OECD'ye göre, Brexit'in ticaret üzerindeki negatif etkisi uzun dönemde ortaya çıkacak ve zamanla büyüyecektir. Bu doğrultuda; ticarete yönelik düzenlemelerde ortaya çıkacak farklılıkların ticaret yapmanın maliyetini artırması, ticaretin zarar görmesi, ihracat odaklı doğrudan yabancı yatırımda kayıpların artması ve Birleşik Krallık'ın yabancı yatırımlar için daha az çekici bir istikamet olacağına inanılmaktadır (Kierzenkowski vd., 2016, s. 24). Brexit referandumunu sonrasında Birleşik Krallık ekonomisinde beklenen durum, Şekil 4'te gösterilmiştir:

Kaynak: (Goodwin, 2016, s. 8).

Şekil 4. Birleşik Krallık GSMH'sinde Referandum Sonrası Beklenti

Bank of England yayınlamış olduğu raporla, Brexit durumunda ülkenin bir durgunluğa sürükleneceğini belirtirken (Bank of England, 2016), referandum kampanyasının son haftasında IMF bir uyarıda bulunarak, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması halinde 2019 yılında GSMH'sinin ticaret anlaşmalarını koruyamayacağı için yaklaşık olarak %5.6 düzeyine düşeceğini belirtmiştir (IMF, 2016).

Brexit sonrası Birleşik Krallık'ın ekonomik stratejisi, Başbakan May tarafından Şubat 2017 tarihinde "Küresel Britanya (*Global Britain*)" olarak açıklanmıştır. Küresel Britanya Stratejisi temel olarak Brexit'in gerçekleşmesi sonrası Birleşik Krallık'ın AB tek pazarına sınırlı erişimi nedeniyle oluşacak etkilerin azaltılarak ekonomi üzerinde yeni ve dikkate değer bir büyüme dürtüsü oluşturulmasını hedeflemektedir. Küresel Britanya Stratejisi ile başta Japonya olmak üzere, Çin ve Hindistan gibi büyük pazarlara sahip olan ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarının yapılması öngörülmekte ve çalışmalar sürdürülmektedir (Welfens, 2017, s. 41).

Brexit'in Birleşik Krallık Siyasetine Etkileri

AB'ye karşı olmak euroseptisizm (Avrupa şüpheciligi/karşıtlığı) literatüründe incelenirken, bu literatürün en önemli ülke incelemesinin Birleşik Krallık olduğu görülmektedir. Birleşik Krallık euroseptisizminin öne çıkan iki partisi olan Muhafazakâr Parti ve UKIP, Brexit sürecinde de en fazla ön planda olan partiler olmuştur. Terzi (2014, s. 213-228) de, Birleşik Krallık'ın AB ile

ilgili dış politikasında tarihsel devamlılıkların önemli bir rolü olduğunu belirterek AB'ye yönelik yaklaşımın üyelik sonrası dönemde de aynı kalmasına işaret etmektedir.

Farklı kesimlerden meydana gelen Brexit yanlısı gruplar, birlikte hareket etmek yerine farklı kampanyalar yürütmüşlerdir. Sağ eğilimli Muhafazakâr Parti üyeleri, Farage'in önderliğindeki UKIP, küçük İşçi Partisi grubu ve aşırı sol destekçilerinden oluşan Brexit yanlıları arasında dikkat çeken siyasi isim ise Londra Belediye Başkanı Boris Johnson olmuştur. Belirtilen gruplar, referandum sürecinde kampanyalarını farklı şekillerde yürütmüşlerdir. Farage, göç konusunun referandum açısından en açıklayıcı konu olacağını belirtmiştir. UKIP'in 16 Haziran 2016'da "göç karşıtlığı" temalı posterinin yayınlanmasından sonra, ayrılma destekçisi Boris Johnson posterin kendisini derinden üzdüğü ifade ederken, toplumun diğer kesimleri de posterin büyük bir hata olduğunu belirtmişler ve ülkenin en büyük ticaret birliği de Farage tarafından gerçekleştirilen bu eylemi "ırksal düşmanlığı kışkırtan terbiyesiz bir girişim" olarak nitelendirmiştir (Stewart & Mason, 2016). Aynı zamanda göç konusu dışında 1990'lı yıllardan beri ülkenin AB'den ayrılmasını destekleyen euroseptikler de AB'nin oldukça büyük bürokrasisinin ve kurallarının ekonomik büyüme önünde büyük bir engel olduğunu ve Britanya'nın bağımsızlığına zarar verdiğini belirterek kampanya içerisinde boy göstermişlerdir. Ancak Brexit yanlısı kampanya içerisinde göç konusu, kampanyanın odak noktası olmuş ve 2004 yılında AB'nin gerçekleştirmiş olduğu genişleme sonrasında Birleşik Krallık'a artan göç, kampanyanın sloganı haline gelerek AB'den ayrılmanın göç konusunda kontrolü geri almanın tek yolu olduğu mesajı verilmiştir (McSmith, 2016). Brexit yanlıları özellikle referandum kampanyasının son haftalarında yoğun bir şekilde göç konusuna odaklanmışlar, euroseptik ve göç karşıtı politikaların yoğun olarak desteklendiği bölgelerde AB'den ayrılmaya yönelik oylar ciddi şekilde yükselmiştir (Goodwin & Heath, 2016, s. 324).

Brexit kampanya sürecinde, Ulusal Sağlık Hizmetleri'ne yönelik bir kampanya da hayata geçirilmiştir. Bu konuyla ilgili kampanyalar, üzerinde "AB'ye her hafta 350 milyon Pound gönderiyoruz, bunun yerine Ulusal Sağlık Hizmetlerimizi finanse edelim, Ayrılmaya Oy Ver, kontrolü tekrar geri alalım."⁷ yazan bir otobüsle sürdürülmüştür. Ancak Brexit karşıtları, Brexit yanlıları tarafından ortaya konulan ilgili iddianın yalan olduğunu ve seçmenleri yanlış yönlendirdiğini belirtmiştir. Birleşik Krallık'ın 2015 yılında AB fonlarına yaptığı toplam katkı 17.8 milyar Pound olarak gerçekleşmiş, belirtilen tutarın 9.3 milyar Pound'u Birleşik Krallık'a iade (*rebate*) edilirken, toplam katkısı 8.5 milyar Pound olmuştur (McSmith, 2016).

UKIP ve lideri Farage, Vote Leave (AB'den ayrılmayı savunan cephe) kampanyasının örgütlenmesinde ve yürütülmesinde önemli faaliyetler göstermiş ve referandum sonucunun kazanan tarafı olmuştur. Buna karşın, "siyasetteki amacım Britanya'yı AB'den dışarı çıkarmaktır. İki hafta önceki referandumda halk bu yönde karar verdi. Üzerime düşeni yaptığımı ve daha fazlasına ulaşamayacağımı düşünüyorum. Ayrıca, UKIP liderliğinden ayrılmam gerektiğini düşünüyorum." açıklamasıyla 4 Temmuz 2016'da parti liderliğinden istifa ettiğini açıklamıştır (Bloomberght, 2016). Parti, 8 Haziran 2017'de yapılan genel seçimlerde ise önceki seçimlere göre %10.8 oy kaybı yaşamış ve %1.8'lik oy oranıyla seçimlerden ağır bir yenilgiyle çıkmıştır (Apostolova vd., 2017, s. 20).

7 "We send the EU 350 million a week, let's fund our NHS instead Vote Leave, Let's take back control"

Muhafazakâr Parti'ye bakıldığında ise, UKIP'e benzer şekilde Brexit'in ağır sonuçlarını yaşadığı görülmektedir. Partinin lideri olan Cameron'ın 2013 yılında 2015 genel seçimlerini kazanmak için bir iç siyaset malzemesi olarak başlattığı AB üyesi olarak kalma/ AB'den ayrılma referandumu, 23 Haziran 2016'da gerçekleşmiştir. Cameron, 2015 seçimlerini kazandıktan sonra referandum vaadini yerine getirmek zorunda kalmış, ancak bu defa da partisiyle birlikte Birleşik Krallık'ın AB'de kalmasını savunmuş ve Britain Stronger in EU (Britanya AB'de daha güçlü) / Remain (AB'de kalma) kampanyası faaliyetlerinde bulunmuştur. Menon ve Salter'in (2016, s. 1297) belirttiği gibi, Cameron tarafından AB'ye karşı şüpheli bir duruş, referandum sözü ve AB üyeliğinin devamından yana kampanya yürütme şeklinde özetlenebilecek Brexit referandumuna yönelik izlenen strateji tam anlamıyla başarısız olmuştur. Bir diğer ifadeyle, Cameron tarafından oynanan kumarın oldukça ihtiyatsız olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrılma yanlısı cephe bunun aksine, Brexit referandumuna ilişkin oldukça etkin bir kampanya yürütmüş, kampanyalarında önemli konuları sürekli olarak vurgulamıştır. Brexit referandumu Britanya siyaseti için büyük bir dönüm noktasını da teşkil etmektedir. Referandum sonuçları Britanya toplumunun sınıf, refah, eğitim ve coğrafya açısından ciddi bir şekilde bölünmüşlüğü de ortaya koymuştur. Ancak referandumu ayrılma cephesinin kazanması üzerine Cameron, Başbakanlık görevinden istifa etmiş ve Başbakanlık görevini May devralmıştır.

Brexit Müzakerelerinin İlerleyişi

AB'den ayrılma süreci, Birleşik Krallık için resmi olarak Brexit referandumundan bir gün sonra 24 Haziran tarihinde Avrupa Konseyi Başkanı Tusk tarafından yapılan basın açıklamasıyla başlamıştır. Tusk, Brexit referandum sonucuna ilişkin olarak bu tür negatif bir senaryoya karşı hazırladıklarını ve herhangi bir yasal boşluğun söz konusu olmayacağını belirtmiştir (The European Council, 2016). Avrupa Konseyi'nin 28 Haziran 2016 tarihindeki toplantısında Birleşik Krallık'ın eski Başbakanı Cameron mevcut durumu açıklamış ve taraflar karşılıklı olarak görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Avrupa Konseyi'nin toplantısından bir gün sonra, 29 Haziran'da AB27 Devlet ve Hükümet başkanları gayri resmi olarak toplanmış, AB yapısı içerisinde iş birliğini sürdürmek adına ortak bir açıklama yaparak Birleşik Krallık'ı Avrupa Konseyi'ne AB'den ayrılmaya yönelik niyetini olabildiğince hızlı bir şekilde bildirmeye davet etmişlerdir (Gov.uk, 2017). Cameron'ın istifası sonrası Başbakanlık görevine gelen May, Brexit referandum kampanyaları sürecinde açık bir şekilde görüşünü belirtmemiştir. Ancak May Başbakanlık görevine geldikten sonra, Brexite ilişkin olarak "Brexit, Brexit'tir"⁸ şeklinde oldukça net bir mesaj vermiş ve Birleşik Krallık'ın Brexit müzakerelerini sürdüreceğini belirtmiştir.

Tusk, 8 Ekim 2016 tarihinde Birleşik Krallık'ın yeni Başbakanı May ile bir araya gelmiş ve toplantıda Brexit müzakerelerinin bir an önce başlamasının tarafların çıkarlarına olumlu anlamda hizmet edeceğine karar vermişlerdir. AB27'nin Devlet ve Hükümet Başkanları, Tusk ve Avrupa Komisyonu, 15 Aralık 2016 tarihinde düzenlenen gayri resmi toplantıda bir araya gelerek Birleşik Krallık ile müzakerelere başlanması gerektiği üzerinde uzlaşıya varmışlardır. Nihayetinde, 29

8 "Brexit means Brexit". Theresa May ilgili beyanatını Ekim 2016 tarihinde Muhafazakâr Parti Konferansında ortaya koymuştur. Bkz.: (Conservatives, 2016).

Mart 2017'de May tarafından Avrupa Konseyi Başkanı Tusk'a gönderilen belgeyle 50. maddenin yürürlüğe konulması ve Brexit sürecinin başlatılması istenmiştir (Gov.uk, 2017).

May'ın bu talebinin ardından, taslak olarak hazırlanan kılavuzlar 31 Mart 2017 tarihinde oluşturulmuş ve Tusk tarafından AB'nin Birleşik Krallık'a yönelik cezalandırıcı bir yaklaşım takınmayacağı belirtilmiştir. Birleşik Krallık 29 Nisan 2017 tarihinde, AB Antlaşması 50. maddeyi işler hâle getirdikten sonra toplanan AB27 liderleri oybirliğiyle Brexit müzakerelerine ilişkin hazırlanan kılavuzları kabul etmişler ve temel olarak AB'nin Brexit müzakerelerindeki pozisyonunu ve ilkelerini ortaya koymuşlardır (The European Council. (t.y.(b)).

Avrupa Konseyi'nin özel oturumunda Brexit müzakerelerinin aşamalı bir şekilde ilerletileceği üzerinde uzlaşılarak, birinci aşamada olabildiğince durumun yasal açıdan netlik kazanmasının sağlanmasına, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının nasıl olacağına odaklanılmasına, Avrupa Konseyi'nin müzakereleri yakından takip ederek yeterli ilerleme sağlandığında müzakerelerin diğer aşamasına geçilmesine, AB ile Birleşik Krallık arasında gelecekteki ilişkilere, Birleşik Krallık üçüncü bir ülke olduktan sonra karar verilmesine ve AB Antlaşması 50. madde de belirtilen iki yıllık sürecin 29 Mart 2019 tarihinde son bulacağına karar verilmiştir. Aynı zamanda İrlanda adasının özel durumu göz önünde bulundurularak, İyi Cuma Anlaşması'nın (*The Good Friday Agreement*) desteklenmesi ve Kuzey İrlanda'daki barışın sürdürülmesine, Birleşik Krallık'ın müzakereler tamamlanincaya kadar AB üyesi olarak kabul edilmesine, müzakerelere ilişkin kılavuzlar hazırlandıktan sonra 22 Mayıs 2017 tarihinde toplanmış olan Genel İşler Konseyi kararları uyarınca Brexit müzakerelerinin başlatılmasına, Komisyon'un AB tarafının müzakerecisi olarak atanmasına ve müzakere direktiflerinin kabul edilmesine karar verilmiştir (The European Council, 2017b). Avrupa Komisyonu, 3 Mayıs 2017 tarihinde taslak olarak müzakere direktifleri önerisini COREPER (*Committee of Permanent Representatives/ Daimi Temsilciler Komitesi*) düzeyinde Konsey'e sunmuştur (European Commission, 2017). Beklenildiği gibi AB27 düzeyinde Konsey, Brexit müzakerelerinin başlamasına ilişkin kararı benimsemiştir.

Brexit müzakerelerinin ilk aşaması 19 Haziran 2017 tarihinde AB'nin baş müzakerecisi Michel Barnier ve Birleşik Krallık AB'den Ayrılma ile Sorumlu Bakanı (*Secretary of State for Exiting the European Union*) David Davis'in bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Müzakerelerin birinci aşamasında vatandaşlık hakları, finansal konular, Kuzey İrlanda sınırı ve ayrılma ile ilgili diğer konulara odaklanılmış, Avrupa Komisyonu'nun yanında Avrupa Konseyi'nden birer temsilci de müzakerelere dâhil olmuşlardır. Brexit müzakerelerinin ikinci turu 20 Temmuz'da gerçekleşmiştir. Müzakerelerin ikinci turunda vatandaş haklarına yönelik iki tarafın anlaşmazlıkları ve uzlaşıları ortaya konmuş, 28 Ağustos'ta başlayan müzakerelerin üçüncü turunda vatandaş hakları, finansal konular, İrlanda ile ilgili başlıklar gündemi oluşturmuştur. Brexit müzakerelerinin dördüncü turu 25 Eylül'de başlamış, İrlanda üzerine oldukça yapıcı bir tartışma gerçekleştirilmiş ve İrlanda'nın benzersiz durumu her iki taraftan kabul görmüştür. 9 Ekim'de gerçekleştirilen beşinci turda ciddi bir ilerleme sağlanamamış, vatandaş haklarına yönelik olarak AB ve Birleşik Krallık, vatandaşların tüm haklarının garanti edileceğine, İrlanda bağlamında Ortak Seyahat Alanının (*Common Travel Area*) devamına ve İyi Cuma Anlaşması'nın AB'nin ortaya koyduğu altı ilke bağlamında devam

etmesine karar verilmiştir. Brexit müzakerelerine ilişkin olarak Avrupa Konseyi, 20 Ekim 2017 tarihinde ikinci aşamaya geçilmesi için AB içerisinde hazırlık çalışmalarının başlamasına karar vermiş ve AB27 liderleri vatandaş hakları, İrlanda ve finansal yükümlülüklerle yönelik daha fazla yol alınması çağrısında bulunmuştur (The European Council. (t.y.(b)).

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Mart 2017’de başlayan AB’den ayrılma sürecinin Mart 2019’da sona ermesi beklenmektedir. AB tarihinde de ilk defa gerçekleşen AB’den bir üye devletin ayrılması durumu hem bir üye devletin hem de AB’nin ilk defa deneyimlediği bir husus olması nedeniyle, ayrılma süreci takvime göre ve tarafların işbirliği ya da anlaşmazlıkları temelinde ilerlemektedir.

Tablo 1: Brexit Takvimi

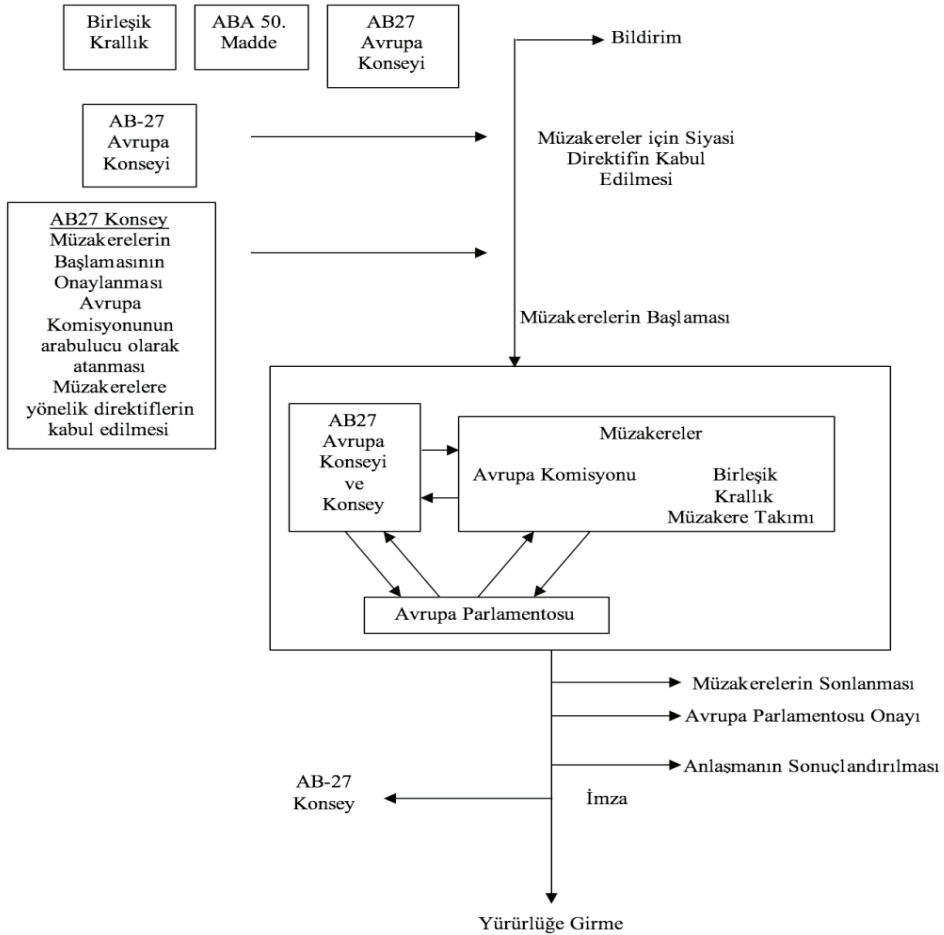
29 Mart	50. madde yürürlüğe sokuluyor	
30 Mart	AB yasalarının üstünlüğü ilkesini geriye çeviren yasa tasarısı yayınlanacak	
31 Mart	AB Konseyi Başkanı Donald Tusk müzakere prensiplerini yayınlayacak	
29 Nisan	AB Zirvesi, AB üyesi ülkeler müzakere prensiplerini onaylayacak	
İlkbahar	AB yasalarının üstünlüğü ilkesini geri çeken tasarı Parlamento’ya sunulacak	2017
Mayıs sonu/ Haziran başı	Yüz yüze müzakerelerin başlangıcı	
2017 sonu	AB yasalarının üstünlüğü ilkesini geriye çeviren yasa tasarısının Parlamento görüşmeleri	
Aralık 2017	AB’nin başmüzakerecisi Michel Barnier ilk görüşmelerin sonlanmasını hedefliyor	
2018 başı	AB yasalarının üstünlüğü ilkesini geriye çeviren yasa Kraliyet onayını alabilir	
2018 ortası	Parlamento yasal boşlukları doldurmak için yeni yasalar geçirmek zorunda kalabilir	
30 Eylül 2018	AB başmüzakerecisi Michel Barnier, şartları netleştirmeyi hedefliyor	2018
2018 sonu-2019 başı	Avam ve Lordlar kamaraları, AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu anlaşma metnini oylayacak	
Mart 2019	İki yıllık müzakere süresi doluyor. İngiltere, anlaşma olsun ya da olmasın AB’yi terk ediyor	2019

Kaynak: (BBC Türkçe, 2017a).

Brexit müzakereleri Birleşik Krallık ve AB arasında AB Antlaşması md. 50⁹ çerçevesinde yürütülmektedir. 29 Mart 2017 tarihinde Birleşik Krallık 50. maddenin bir gereği olarak AB’den ayrılma niyetini Avrupa Konseyi’ne bildirmiş, 29 Nisan 2017 tarihinde Avrupa Konseyi Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılmasına ilişkin siyasi rehber niteliğinde olan ve Birleşik Krallık ile

9 “1. Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Birlik’ten çekilmeye karar verebilir. 2. Çekilme kararı alan üye devlet, niyetini Avrupa Birliği Zirvesi’ne bildirir. Birlik, söz konusu devletle, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeler ışığında, bu devletin Birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, çekilmeye ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder. Bu anlaşma, Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 218. maddesinin 3. paragrafına uygun olarak müzakere edilir. Anlaşma, Birlik adına, Avrupa Parlamentosu’nun muvafakatini aldıktan sonra, nitelikli çoğunlukla hareket eden Konsey tarafından akdedilir. 3. Antlaşmalar’ın ilgili üye devlete uygulanması, çekilme anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihte, bunun gerçekleşmemesi halinde, Avrupa Birliği Zirvesi oybirliğiyle ve ilgili üye devletle mutabık kalarak süreyi uzatmadığı takdirde, 2. paragrafta belirtilen bildirimden iki yıl sonra sona erer. 4. 2 ve 3. paragrafların amaçları doğrultusunda, çekilen üye devletin Avrupa Birliği Zirvesi’ndeki veya Konsey’deki temsilcisi, Avrupa Birliği Zirvesi veya Konsey’de kendisini ilgilendiren müzakerelere ve kararlara katılamaz. Nitelikli çoğunluk, Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 238. maddesinin 3. paragrafının (b) bendine göre belirlenir. 5. Birlik’ten çekilen bir devlet Birliğe yeniden katılmak isterse, talebi 49. maddede belirtilen usule tabi olur.” Bkz. (T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011).

yapılacak olan müzakerelerin ilkelerini, AB'nin tutumunu ortaya koyan belgeyi kabul etmiştir. AB27 adına Michel Barnier müzakereleri yürütmekle görevlendirilmiş ve Barnier'in Avrupa Komisyonundaki özel görev komitesi, Brexit müzakereleri ile ilgili tüm stratejik, yasal ve finansal meseleleri koordine etmekle sorumlu olmuştur (European Commission, t.y.(b)). Şekil 5'te, Brexit sürecinde izlenecek adımlar ve olası durumlar gösterilmiştir. Şekildeki süreç takip edilerek tarafların sonunda bir anlaşmaya varmaları beklenmektedir.

Kaynak: (The European Council, 2007a)

Şekil 5: Brexit Sürecinin İşleyişi

Brexit sürecinin temel olarak üç belgesi bulunmaktadır. Bunlar; Avrupa Konseyi tarafından AB Antlaşması'nın 50. maddesi çerçevesinde hazırlanmış olan Brexit müzakereleri kılavuzu, Brexit

müzakere direktifleri ve 50. madde müzakereleri için müzakere dokümanları sürecin en temel ve kapsamlı çerçevesini çizen belgeleridir (The European Council, (t.y.(b)). 50. madde çerçevesinde hazırlanmış olan Brexit müzakereleri kılavuzu Brexite yönelik temel ilkeleri, müzakere sürecine ilişkin kademeli yaklaşımı, düzenli bir ayrılmaya yönelik bir anlaşmanın gerçekleştirilmesine ilişkin ilkeleri, gelecekte AB ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkinin nasıl olacağına ilişkin ön bir tartışma sürecinin oluşturulmasını, iş birliği ve prosedüre dayalı bazı ilkeleri ortaya koymaktadır (The European Council, 2017b). Brexit müzakere direktifleri ise AB'den çekilme anlaşmasının amaçlarını, Brexit Anlaşması'nın nasıl bir yapıda ve kapsamda olması gerektiğini, Brexit müzakereleri direktiflerinin kapsam ve amaçlarını ve birtakım prosedüre dayalı düzenlemeleri içermektedir (General Secretariat of the Council, 2017). 50. madde görüşmeleri için müzakere dokümanları Avrupa Konseyi tarafından AB ile Birleşik Krallık arasında devam etmekte olan Brexit müzakerelerinde şeffaflığın sağlanması için ortaya konulan belgeleri, pozisyon dokümanlarını ve gündem maddelerini içermektedir (European Commission, t.y. (c)).

Birleşik Krallık ve AB arasındaki ayrılma müzakerelerinin sonunda varılacak anlaşmanın AB tarafından kabul edilmesi, AB üyesi ülkelerin %72'sinin onayı ayrıca onay veren ülkelerin AB nüfusunun %65'ini temsil etmesi ile mümkün olacaktır. Anlaşmanın Avrupa Parlamentosu tarafından da onaylanması şarttır. Taraflar arasındaki müzakerelerin iki yılda bitirilememesi durumunda AB ülkelerinin tamamının rızasıyla müzakereler bir yıllığına uzatılabilecektir. İki yıl içinde bir anlaşma üzerinde uzlaşılabilmesi ve tek bir AB ülkesinin dahi müzakereleri uzatmama yönünde karar alması durumunda Birleşik Krallık hiçbir anlaşma yapmadan AB'den ayrılacaktır. Elbette, ayrılmanın ardından tekrar AB'ye üye olmak isterse, üyeliğe başvuru ve adaylık sürecini en baştan alarak ilerlemesi gerekmektedir (BBC Türkçe, 2017a).

Sonuç

Brexit, kelime anlamı ile Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını belirtmektedir. AB jargonuna ve Oxford/Cambridge sözlüğüne 2012 yılında dâhil olan Brexit kavramının "Hard" ve "Soft" olmak üzere iki türü bulunmaktadır. "Hard" Brexit ile Birleşik Krallık'ın AB ile ilişkilerinin olabildiğince uzak olacağı, "Soft" Brexit kavramı ile Brexit sonrası Birleşik Krallık-AB arasındaki ilişkinin üyelik devam ediyormuş gibi süreceği belirtilmektedir. Referandum, 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilmiş ve tahminlerin aksine Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönündeki oyların %51.9 üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. Bunun üzerine, 24 Haziran'da Cameron istifa etmiş, Pound 30 yılın en düşük seviyesine gerilemiş ve Birleşik Krallık'a dönük ekonomik beklenti tabloları yeniden güncellenerek beklentiler düşürülmüştür.

Brexit'in birçok etkisi arasında özellikle ekonomik boyut öne çıkmaktadır. Çoğu uzmanın kısa ve orta vadeye ilişkin yorumu kötümser olurken, özellikle Brexit'in ilk günlerinde belirsizlikten kaynaklanan ciddi ekonomik düşüşler yaşanmıştır. Ancak Brexit, Birleşik Krallık ekonomisinin çöküşü anlamına gelmemektedir. Küresel ekonominin en önemli ülkelerinden biri olan Birleşik Krallık, AB üyeliğinden ayrıldıktan sonra da benzer bir ekonomik yapıda olacaktır. Sadece AB

üyeliğinden kaynaklanan birçok anlaşmayı tekrar yapmak ve belirsizlikten kaynaklanan kısa dönemli olumsuz etkileri göğüslemek zorunda kalacaktır.

Birleşik Krallık tarafından 29 Mart 2017 tarihinde fiili olarak işleme konulan 50. madde kapsamında, AB tarafından Avrupa Komisyonu müzakereci olarak atanmış ve ilki 19 Haziran'da başlayan müzakerelerin beşincisi 9 Ekim'de gerçekleştirilmiştir. Son olarak, Avrupa Konseyi tarafından 20 Ekim 2017'de Brexit müzakerelerinin 2. aşaması için iç hazırlıkların başlanmasına karar verilmiştir. Brexit müzakerelerinin 50. madde gereğince 29 Mart 2019'da son bulması beklenmektedir. Ancak, kolay geçmeyen müzakerelerin ne zaman ve nasıl sonlanacağı Birleşik Krallık ve AB'nin tutumuna göre şekillenecektir.

Brexit'in Birleşik Krallık siyasetinde gereksiz ve popülist söylemlere kurban edilen bir süreç olduğu, referandumdan sonra daha fazla dile getirilen bir durum olmuştur. Bu çerçevede, Brexit referandumundan bazı sonuçlar çıkarmak mümkündür. İlk olarak, Brexit referandumu İngiltere'de %53.4 ayrılma, İskoçya'da %62 kalma, Kuzey İrlanda da %55.8 kalma ve Galler'de %52.5 ayrılma şeklinde sonuçlanmıştır. Brexit referandumu AB'den bir üyenin ayrılması ile sonuçlanmasına rağmen, üyesini kaybeden AB'nin yanında parçalanmış bir Birleşik Krallık resmi de ortaya çıkmıştır. İkinci olarak, "Vote Leave" yani ayrılma taraftarlarının çoğu zaman gerçekdışı argümanlar ve yanlış bilinçlendirmeler sonucunda yürüttükleri kampanyayla sonu öngörülemeyen bir sürece girildiği görülmektedir. Üçüncü olarak, Brexit'in kendini yaratan Birleşik Krallık siyasetini paramparça etmesi de önemlidir. Brexit'i başlatan Muhafazakâr Parti, önce AB üyeliğini referanduma götürmekle "tehdit" etmiş, daha sonra ayrılmama yönünde kampanya yürütmüş, referandum ayrılma kararıyla sonuçlanınca da parti lideri olan Cameron istifa etmiş ve Brexit sürecini sürecin bir parçası olmayan Muhafazakâr Parti'nin yeni lideri Theresa May üstlenmek zorunda kalmıştır. Diğer taraftan, AB'den ayrılma kampanyasını savunan UKIP'in Brexit ile anılan lideri Nigel Farage, referandum ayrılmayla sonuçlanınca "amacıma ulaştım" diyerek istifa etmiştir. Böylece parti, Brexit sürecini yöneten liderini kaybetmiş ve girilen ilk seçimlerde de %10.8 oy kaybı yaşayarak adeta Birleşik Krallık siyasetinden silinmiştir. UKIP ve Brexit yanlılarının, eserleri olarak nitelendirilebilecek AB'siz bir Birleşik Krallık'ı yaratmaları ancak kendilerinin siyaset sahnesinden kaybolmaları dikkat çekici bir durum olmuştur. Sonuç olarak, Brexit sürecinde, bu süreci başlatan Muhafazakâr Parti siyaseten kaybetmiş, ayrılma kampanyasını yürüten UKIP siyasette ağır bir yenilgi alarak kaybetmiş, AB bir üye devletini kaybetmiş, Birleşik Krallık üyeliğinin bütün yararlarını belki bir hafta sonra aynı referandum yapılsa %51 kalma ile sonuçlanabilecek kadar belirsiz bir referandumla kaybetmiştir.

Çalışma, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma sürecini Birleşik Krallık siyasetinin açmazları çerçevesinde inceleyerek, AB tarihinde ilk defa gerçekleşen bu olayın neden ve nasıl olduğunu göstermeye çalışmıştır. İkinci bir referandum yapılması ve ayrılma sürecine son verilerek AB üyeliğine devam edilmesine yönelik yoğun tartışmalar içerisinde devam eden ayrılma sürecinin nasıl sonuçlanacağı, son adımda ne olacağı zamanla görülecektir. Çalışmada, tutarlı bir siyasi zemine sahip olmayan Brexit'te dikkatleri AB'den ziyade Birleşik Krallık siyasetine çekmek gerektiği gösterilmeye çalışılmıştır. Brexit literatürüyle ilgili yapılacak sonraki çalışmalarda veya AB ile ciddi sorunlar yaşayan üye devletlerle ilgili çalışmalarda ülkelerde etkin olan siyasi yapıyı incelemek konuyu derinlemesine anlamayı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Apostolova, V., Lukas, A. Carl, B. Richard, C. Noel, D. Oliver, H. Rod, M. Tom, R & Elise, U. (2017). *General Election 2017: Results And Analysis*, (2nd Ed.). Briefing Paper Number CBP 7979.
- Aras, İ. (2015). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Euroseptisizm: Siyasi Partilere Bakış*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Aras, İ. & Günar, A. (2017). Brexit’in Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Etkileri. In T. Arı & Ç. A. Koyuncu (Der.) *IX. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi: Dünya Politikasında Kriz ve Değişim* (ss. 304-320). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Bank of England. (2016). *Inflation Report Q&A*. Retrieved from <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/inflationreport/2016/conf120516.pdf>
- Baykal, S. (2017). AB Antlaşması 50. Maddenin İşletilmesine Giden Süreç: Brexit Referandumu Öncesi Birleşik Krallık İle Avrupa Birliği İlişkilerinin Yeniden Düzenlenmesi Girişimleri Ve Sonuçları. In *Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı 25. Yıl Armağanı* (ss.141-166). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- BBC. (2016). EU Referendum: Brexit Sparks Calls For Other EU Votes. Retrieved from <http://www.bbc.com/news/world-europe-36615879>
- BBC. (t.y.). Results. Retrieved from http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results
- BBC Türkçe. (2017a). Brexit Süreci Nasıl İşleyecek?. Retrieved from <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39329031>
- BBC Türkçe. (2017b). Brexit Müzakerelerinde 5 Ana Başlık. Retrieved from <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39430005>
- BBC Türkçe. (2016). Brexit: Ekonomide ‘Şok Senaryosu’ Devrede. Retrieved from http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2016/06/160624_brexit_ekonomi
- Beck, M. (2016). Brexportgeddon?. *Economic Outlook*, 40(2), 10-19.
- Bloomberght. (2016). UKIP Lideri Farage İstifa Etti. Retrieved from <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1892156-ukip-lideri-farage-istifa-etti>
- Borsa Gündem. (2016). Brexit Etkileri Ekonomistleri Böldü. Retrieved from <http://www.borsagundem.com/haber/brexit-etkileri-ekonomistleri-boldu/1045538>
- Cambridge Dictionary, (t.y.). Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/brexit>
- Conservatives (2016). Retrieved from Prime Minister: Britain after Brexit: A Vision of a Global Britain. <http://press.conservatives.com/post/151239411635/prime-minister-britain-after-brexit-a-vision-of>
- Elliott, L. (2016, April 27). Brexit Would Cost UK Households £2,200 By 2020, Says OECD. The Guardian.
- European Commission. (2017). *Recommendation for a Council Decision authorising the Commission to open negotiations on an agreement with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland setting out the arrangements for its withdrawal from the European Union*. Brussels, 3.5.2017 COM(2017) 218 final.
- European Commission. (t.y.(a)). European Semester. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_en
- European Commission. (t.y.(b)). Brexit Negotiations. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/brexit-negotiations_en
- European Commission. (t.y. (c)). Negotiating documents on Article 50 negotiations with the United Kingdom. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/brexit-negotiations/negotiating-documents-article-50-negotiations-united-kingdom_en

- EUR-LEX. (t.y.). Opting Out. Retrieved from http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/opting_out.html
- Fishwick, C. (2017, 23 June). Regret And Frustration: How Voters Feel One Year On From The Brexit Referendum. *The Guardian*.
- General Secretariat of the Council. (2017). Directives for the negotiation of an agreement with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland setting out the arrangements for its withdrawal from the European Union. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/media/21766/directives-for-the-negotiation-xt21016-ad01re02en17.pdf>
- Goodwin, A. (2016). The Short-Term Impact Of Brexit. *Economic Outlook*, 40(2), 5-9.
- Goodwin, M. J. & P. Heath, O. (2016). The 2016 Referandum Brexit And The Left Behind: An Aggregate-Level Analysis of The Result. *The Political Quarterly*, 87(3), 323-332.
- Gov.uk. (2013). EU speech at Bloomberg. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
- Gov.uk. (2017). Prime Minister's letter to Donald Tusk triggering Article 50. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/prime-ministers-letter-to-donald-tusk-triggering-article-50>
- Hobsbawm, E. (2007). *Yeni Yüzyılın Eşiğinde*. (2. Bs.), söyleşi: Antonio Polito, (İ. Yıldız, Çev.), İstanbul: Yordam Kitap.
- Howarth, D. & Quaglia, L. (2017). Brexit And The Single European Financial Market. *Journal of Common Market Studies*, 55(S1), 149-164.
- IMF. (2016). IMF Survey: Uncertainty Clouds the United Kingdom's Economic Prospects. Retrieved from <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/socar061716a>
- Jensen, M.D. & Snaith, H. (2016). When Politics Prevails: The Political Economy of A Brexit. *Journal of European Public Policy*, 23(9), 1302-1310.
- Keçeci, A.İ. (Yay. Haz.) (2017). *Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği*, İstanbul: Akademos Yayınları.
- Kierzenkowski, R., Pain, N. Rusticelli, E. & Zwart S. (2016). *The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision*. OECD Policy Paper No: 16.
- Marshall, P. (2013). Forty Years On: Britain in the EU. *The Round Table: The Commonwealth. Journal of International Affairs*, 102(1), 15-28.
- McSmith, A. (2016). Brexit, Retrieved from <http://businessresearcher.sagepub.com/sbr-1775-100664-2746203/20160815/brexit>
- Menon, A. & Salter, J.P. (2016). Brexit: Initial Reflections. *International Affairs*, 92(6), 1297-1318.
- Middelaar, L. V. (2014). *Avrupa: Bir Geçiş Süreci*, (B. Çölgeçen, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Morris, N. (2016). Nigel Farage To Brexit Ministers: You've Got Five Months To Trigger Article 50. Retrieved from <https://inews.co.uk/essentials/news/uk/brexit-nigel-farage-aims-dexit-nex/>
- Oliver, T. (2016). European and International Views of Brexit. *Journal of European Public Policy*, 23(9), 1321-1328.
- Oxford Living Dictionaries, (t.y.) Retrieved from <https://en.oxforddictionaries.com/definition/brexit>
- Reuters. (2016). Slovakian Far Right Party Launches Petition For Referendum On EU Membership. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/us-britain-eu-outers-slovakia/slovakian-far-right-party-launches-petition-for-referendum-on-eu-membership-idUSKCN0ZB0DQ>
- Samur, H. (2016). Birleşik Krallık-Avrupa Birliği İlişkileri. In Ercüment Tezcan & İlhan Aras (Der.), *Avrupa Birliği ve Üye Devletler: AB15 Üzerine Bir İnceleme* (ss. 213-260). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Scott, S. D. (2016). Brexit Article 50 And The Contested British Constitution. *The Modern Law Review*, 76(6), 1019-1040.
- Stewart, H. ve Mason, R. (2016, 16 June). Nigel Farage's Anti-Migrant Poster Reported To Police. *The Guardian*.
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2011). Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. Ankara.
- Terzi, Ö. (2014). İngiltere'nin Dış Politikası. In Faruk Sönmezoğlu & Özgün Efe Bayır (Der.), *Dış Politika: Karşılaştırmalı Bir Bakış* (ss. 213-228). İstanbul: Der Yayınları.
- Thatcher, M. (1994). *Başbakanlık Yılları*, (G.Şen, Çev.), İstanbul: Sabah Kitapları.
- The European Council. (t.y.(a)). Conclusions. 18-19/02/2016. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2016/02/18-19/>
- The European Council. (t.y.(b)). Brexit. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-uk-after-referendum/>
- The European Council. (2017a). Infographic-Brexit process. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/en/infographics/brexit-process/>
- The European Council. (2017b). Special meeting of the European Council (Art. 50) (29 April 2017) – Guidelines. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2017/04/29/>
- The European Council. (2016). Press statement by President Donald Tusk on the outcome of the referendum in the UK. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/24-tusk-statement-uk-referendum/>
- The Federal Chancellor. (2016). Our historical responsibility for the EU. Retrieved from https://www.bundeskanzlerin.de/Content/EN/Artikel/2016/06_en/2016-06-28-regierungserklaerung_en.html
- Vardag, A. (2016, 6 July). I Voted For Brexit, But Now I Regret The Terrifying Chaos I Have Unleashed. *The Telegraph*.
- Vries, C.E.D. (2017). Benchmarking Brexit: How The British Decision To Leave Shapes EU Public Opinion. *Journal of Common Market Studies*, 55(S1), 38-53.
- Welfens, P.J.J. (2017). A Brexit Perspective. *The International Economy*. 31(3), 40-42.